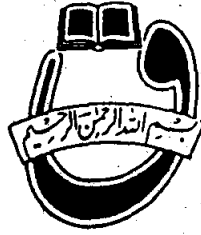


اس کتاب کی کتابت کے جملہ حقوق بحق قادی کتب خانہ آرام باغ، کراچی محفوظ ہیں۔



صرف بہائی

جدید مجددول

تالیف

علامہ بہاؤ الدین عاملیؒ



ناشر

قادی کتب خانہ

مقابل آرام باغ، کراچی ۷۵

لغات :- اسم :- باکسر نام ۱۲ رَجُلُ :- مرد - ضَرْبُ رَجُلٍ :- زد مرد ۱۳ دَحْوِبَهُ زَيْدٌ :- سنگ گردانید

زید ۱۲ قَرَسٌ
اسب - من از
الی :- تا برکت
غایت - جَعْفَرٌ
نام مرد -
سَقْرُ جَلٍ
نام میوه مشهور
بسی در پنجابی
میزان - ترازو
ع - مراد ازین
حرف بجا است
د قسم کلمه کذا فی
شرح کلمه بیانی
ع - تعریف
آم و فعل حرف
قسم کلمه در فصول
اکبری موجود است
از اجابا طلب باید
کرد ۱۱ جَحْمَرٌ
بفتح جیم و سیم و
کسر ازل بسیار
پیر وزن قبیح
دختر گوش شیر
دهنده بچه را
دافعی زشت
پوست ۱۲
جَحْمَرٌ جمع
منقوب جَحْمَرِ
پیرزن وزن
بدخو - و ماده
شتر شیر دارو
اژدها - چنانکه
گفته - بدیت

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِدا ان اَسْعَدَكَ اللهُ تَعَالَى فِي الدَّارِ الْاٰثِرِيْنَ كِه كَلِمَاتِ لَغْتِ عَرَبِ بِرِ قِسْمِ اسْت - اَسْم
اسْت و فَعْلِ اسْتُ حَرْفِ اسْت - اَسْمِ چوں رَجُلٌ و قَرَسٌ و فَعْلِ چوں ضَرْبٌ و دَحْوِبَهُ
و حَرْفِ چوں مِنْ و اِلَى - اَسْمِ بِرِ قِسْمِ اسْتِ ثَلَاثِي و رِبَاعِي و خَمَاسِي - ثَلَاثِي سَه حَرْفِي رَا
گویند چوں زَيْدٌ - و رِبَاعِي چہا حَرْفِي رَا گویند چوں جَعْفَرٌ - و خَمَاسِي پَنج حَرْفِي رَا گویند چوں
سَقْرُ جَلٍ - و فَعْلِ بِرِ قِسْمِ اسْتِ - ثَلَاثِي و رِبَاعِي - ثَلَاثِي چوں ضَرْبٌ - و رِبَاعِي چوں
دَحْوِبَهُ بَدَانِكِه مِيزَانِ كَلَامِ عَرَبِ فَا و عَيْنِ لَامِ اسْتِ چوں جَمْعِ كُنِي فَعْلِ شُود و حَرْفِ
بِرِ قِسْمِ اسْتِ حَرْفِ اَصْلِي و حَرْفِ زَائِدِه حَرْفِ اَصْلِي اَسْت كِه دَر مَقَابِلِه فَا و عَيْنِ لَامِ بُوَد
چوں ضَرْبٌ بِرِ و زَنْ فَعْلٌ و حَرْفِ زَائِدِه اَسْت كِه دَر مَقَابِلِه اِي حُرُوفِ بُوَد چوں اَكْثَرُه
بِرِ و زَنْ اَفْعَلٌ - و بَدَانِكِه حَرْفِ اَصْلِي دَر ثَلَاثِي سَه اسْت - فَا و عَيْنِ و يَكِ لَامِ چوں ضَرْبٌ
بِرِ و زَنْ فَعْلٌ - و حَرْفِ اَصْلِي دَر رِبَاعِي چہا رَا اسْت ، فَا و عَيْنِ دُو لَامِ چوں دَحْوِبَهُ بِرِ و زَنْ
فَعْلٌ - و حَرْفِ اَصْلِي دَر خَمَاسِي پَنج اسْت - فَا و عَيْنِ و سَه لَامِ چوں جَحْمَرٌ بِرِ و زَنْ
فَعْلٌ - بَدَانِكِه ثَلَاثِي بِرِ و قِسْمِ اسْتِ ثَلَاثِي مَجْرُودِ ثَلَاثِي مَزِيْدِيَه - ثَلَاثِي مَجْرُودِ اسْت كِه

س پیرزن باشد دیگر هم زن که دارد خوئے بدی: ماده اشتر که دارد شیر چهارم اژدها ۱۲ -

له اَكْمَرُ رَجُلًا رَجُلًا بزرگی داد یک مرد مرده را ۱۲۴ **ع** خَتَدَ رَسِيًّا شَرَابًا كَثَمًا ۱۲۵ منتخب بنده عَطَلِيْسُ ۱۲۶ بروزن ذَخِيْلًا دختر نازک رَكْدَانِي الطَّرْحُ ۱۲۷ **ع** بدانکه علامت اسم آنست كه الف و لام يا حرف جر در اولش باشد - چون

أحمد و يزيد
یا تنون در آخرش
باشد چون رَسِيًّا
یا مستدایه باشد
چون رَسِيًّا قَاتِلًا
یا مضاعف باشد
چون عَاكِفًا رَسِيًّا
یا مصغر باشد
چون كَرْنِيْسًا
یا منسوب باشد
چون بَعْدَ اِدِي
یا متنی باشد چون
رَجُلَانِ يَأْمُرُ
باشد چون رَجَالًا
یا موصوف باشد
چون جَاءَ رَجُلًا
عَالِمًا يَأْتِي مَحْرًا
بدیهی باشد چون
ضَارِبًا تَمًّا ۱۲۸ -
نخورد بر ۱۲۵
که شاعر گفته -
صحیحست و مثال
ست و مضاعف
لفیف و ناقص و
مهموز و اجوف ۱۲۹
که شاعر گفته -
حرف علت نام
گردد و اول الف و
یائے را از هر کرا
در ورید لاجار
گوید دائے را
مهموز در

بر حرف صلی او چیزے زیادہ بود چون ضَرْبَ بروزن فَعَلَ و ثلاثی مزید فیہ آنست که
از حرف صلی او چیزے زیادہ بود چون اَكْمَرَ بروزن اَفْعَلَ - و رباعی نیز بر دو قسم ست
رباعی مجرد و رباعی مزید فیہ - رباعی مجرد آنست کہ بر چهار حرف صلی او چیزے زیادہ نبود -
چون دَخَرَ حَ بروزن فَعَّلَكَ و رباعی مزید فیہ آنست کہ از چهار حرف صلی او چیزے زیادہ
بود چون تَدَخَّرَ حَ بروزن تَفَعَّلَكَ - و خماسی نیز بر دو قسم ست خماسی مجرد و خماسی مزید فیہ
خماسی مجرد آنست کہ بر پنج حرف صلی او چیزے زیادہ نبود چون جَحْدَرَشَ بروزن فَعَّلَيْكَ
و خماسی مزید فیہ آنست کہ از پنج حرف صلی او چیزے زیادہ بود چون خَتَدَ رَسِيًّا بروزن
فَعَّلَيْكَ - بدانکہ جمله اقسام اسم فعل از هفت قسم بیرون نیست - صحیح است یا مہموز یا
مضاعف یا مثال یا اجوف یا ناقص یا لفیف - صحیح آنست کہ در مقابلہ فاء و عین و لام
کلمہ اسم یا فعل حرف علت و ہمزه و تضعیف نبود چون ضَرْبًا و ضَرْبًا و بروزن فَعَلَ و
فَعَلَ - و حرف علت سه اندوا و الف و یا چون جمع کنی وائی شود - مہموز آنست کہ یک
حرف صلی او ہمزه بود و مہموز بر قسم ست مہموز الفاء و مہموز العین و مہموز اللام - مہموز الفاء
آنست کہ در مقابلہ فاء کلمہ اسم یا فعل ہمزه بود چون اَمْرًا و اَمْرًا و بروزن فَعَلَ و فَعَلَ و
مہموز العین آنست کہ در مقابلہ عین کلمہ اسم یا فعل ہمزه بود چون سَأَلَ و سَأَلَ - بروزن
فَعَلَ و فَعَلَ - و مہموز اللام آنست کہ در مقابلہ لام اسم یا فعل ہمزه بود چون قَرَعَ و قَرَعَ و بروزن
فَعَلَ و فَعَلَ - و مضاعف آنست کہ دو حرف صلی او از یک جنس باشند و مضاعف بر دو
قسم است، مضاعف ثلاثی و مضاعف رباعی، مضاعف ثلاثی آنست کہ در مقابلہ عین و
لام کلمہ اسم یا فعل دو حرف از یک جنس باشند چون مَدًا و مَدًا کہ در اصل مَدَدًا و مَدَدًا
بوده است بروزن فَعَلَ و فَعَلَ - و مضاعف رباعی آنست کہ در مقابلہ فاء و لام اولی و

نستہ ہمزه داده شدہ را گویند و در صفتی آنکہ در مقابلہ فاء و عین و لام او ہمزه بود ۱۲۳ منہ لغات - آمَنَ - فرمود - سَأَلَ -
پرسید - قَرَعَ - خواند کہ مَدًا - کشیدن - مَدًا - کشیدہ - کَرَنًا - جنبانیدن - کَرَنًا - جنبانیدن - کَرَنًا - جنبانیدن - ۱۲۴

۱۰
وَصَلُّ بِسُورَتَيْنِ
وَصَلُّ بِسُورَتَيْنِ
قَوْلٌ كَقَوْلِكَ
قَالَ كَقَوْلِكَ
بَيْعٌ تَزِيدُ
فَرَوْحَتَيْنِ
بَاعٌ خَسِيدٌ
يَا فَرَوْحَتَيْنِ ۱۲
ع
عَزَّوُ قَصْدٌ
كَرْدَنُ وَجَنگ
كَرْدَنُ -
عَزَّوُ جَنگِ كَرْدَنِ
رَفْعٌ تَزِيدُ نَفْعَتَيْنِ
رَفْعٌ تَزِيدُ نَفْعَتَيْنِ
۱۲ - ۱۲
ه
طِيٌّ
نُورِ دِيدَنِ
كَلْبُ طِيٍّ
نُورِ دِيدَنِ
تَحِيٌّ
زِنْدَه كَرْدَنِ
حِيٌّ
زِنْدَه كَرْدَنِ ۱۲

عین دلام ثانی اسم یا فعل در حرف از یک جنس باشند چون ذَلَّزَلٌ وَزَلَّزَلٌ اَلَا بَرَزْنَ فَعَلَّكَ وَ
فَعَلَّكَ اَلَا وَمثال آنست که در مقابلۀ فاء کلمه اسم یا فعل حرف علت بود چون وَصَلُّ وَوَصَلُّ
بَرَزْنَ فَعَلُّ وَفَعَلَّ - واجوف آنست که در مقابلۀ عین کلمه اسم یا فعل حرف علت
بود چون قَوْلٌ وَقَالَ وَبَيْعٌ وَبَاعٌ بَرَزْنَ فَعَلُّ وَفَعَلَّ - وناقص آنست که در
مقابلۀ لام کلمه اسم یا فعل حرف علت بود چون عَزَّوُ وَعَزَّوُ وَرَفْعٌ وَرَفْعٌ بَرَزْنَ
فَعَلُّ وَفَعَلَّ - ولفیف بر دو قسم است . لَفِيفٌ مَفْرُوقٌ وَلَفِيفٌ مَقْرُونٌ . لَفِيفٌ
مَفْرُوقٌ آنست که در مقابلۀ فاء دلام کلمه اسم یا فعل حرف علت بود چون وَرَفْعٌ وَرَفْعٌ
وَرَفْعٌ بَرَزْنَ فَعَلُّ وَفَعَلَّ . لَفِيفٌ مَقْرُونٌ آنست که در مقابلۀ عین لام کلمه اسم
یا فعل حرف علت بود چون طَعْنٌ وَطَعْنٌ وَحِيٌّ وَحِيٌّ بَرَزْنَ فَعَلُّ وَفَعَلَّ يَا
فَعَلَّ - بدانکه اسم بر دو قسم است اسم جادو و اسم مصدر - اَمٌّ جَائِدٌ آنست که ازوے
چیزے اشتقاق کرده نشود و در آخر معنی فارسی اودال دنون یا تاو دنون باشد
چون رَجُلٌ وَقَرَسٌ . مصدر آنست که ازوے چیزے اشتقاق کرده نشود و در
آخر معنی فارسی اودال دنون یا تاو دنون باشد چون اَلصَّرْبُ بَرَزْنَ -
وَالْقَتْلُ كَشْتَنُ -

تعلیلات

قَالَ وَبَاعٌ در اصل قَوْلٌ وَبَيْعٌ بود بَرَزْنَ فَعَلَّ وَاوَدِيَا متحرک ما قبل
آن مفتوح - آں وَاوَدِيَا را بافت بدل کردند قَالَ وَبَاعٌ شد - ۱۲
عَزَّوُ رَفْعٌ وَطَعْنٌ وَرَفْعٌ در اصل عَزَّوُ دَرَفْعٌ وَطَعْنٌ وَرَفْعٌ بود بَرَزْنَ فَعَلَّ وَاوَدِيَا
وَمَا متحرک ما قبل آن مفتوح - وَاوَدِيَا را بافت بدل کردند عَزَّوُ رَفْعٌ وَطَعْنٌ وَرَفْعٌ
شد ۱۲ طَعْنٌ در اصل طَعْنٌ بود بَرَزْنَ فَعَلَّ وَاوَدِيَا بهم آمدند اودال ازیشال ساکن بود
وَاوَدِيَا بدل کردند بعدۀ یارا در یاء ادغام کردند لاتحاد اَلْبَحْرَيْنِ طَعْنٌ شد ۱۲ منته
اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِكَا تَبِيٍّ وَلِمَنْ سَخِعَ فِيهِ -

۱۰ مصدر متعلق باب فَعَلَ یَفْعَلُ المُخَضَّبُ خَضَبَ کَرْنِ الصَّلْبِ بِرَدِّ کَرْنِ الضَّرْبِ الْمُضْرِبِ التَّضْرِبُ زَدْنُ الغَضْبِ بِتَمَّ كَرْتَنُ الغَلْبِ غَلَبَ کَرْدَنُ القَلْبِ بِازْگَرْدَانِیْدَنُ - (۶) بازگون کردن بدل زدن و دل خرم کشیدن -

مشتقات: بدانکه عرب از هر مصدر دو آزره چیزے اشتقاق میکنند :-

نماضی	مضارع	اسم فاعل	اسم مفعول	محمّد	نفی
امر	نهی	اسم زمان	اسم مکان	اسم آلہ	اسم تفضیل
۱- ماضی	زمانہ گذشتہ را گویند	۷- امر	فرمودن کاے		
۲- مضارع	زمانہ آئندہ را گویند	۸- نہی	بازداشتن از کاے		
۳- اسم فاعل	نام کارکنندہ را گویند	۹- اسم زمان	نام وقت کردن کاے		
۴- اسم مفعول	نام کار کردہ شدہ را گویند	۱۰- اسم مکان	نام جگہ کردن کاے		
۵- حمّد	انکار ماضی را گویند	۱۱- اسم آلہ	نام آنچه کار باے کنند		
۶- نفی	انکار مستقبل را گویند	۱۲- اسم تفضیل	نام بہتر را گویند		

۱۲ شدہ دوازده اقسام بطریق اختصار برآے حفظ مبتدیان مذکور میگردد

صرف صغیر فعل صحیح ثلاثی بیرون فعل یَفْعَلُ مِچوں الضَّرْبُ زَدْنُ

ضَرَبَ	يَضْرِبُ	ضَرَبًا	فَهُوَ ضَارِبٌ	وَضْرَبَ	يَضْرِبُ	ضَرَبًا	مَضْرُوبٌ
لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ	لَمْ يَضْرِبْ
لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ	لِيَضْرِبَ
مَضْرَابٌ	مَضْرِبٌ	وَاللَّهُ مِنْهُ	مَضْرِبٌ	مَضْرِبَانِ	مَضْرِبٌ	مَضْرَابٌ	مَضْرِبَةٌ
مَضْرِبَانِ	مَضْرَابٌ	وَمَضْرِبِيَّةٌ	مَضْرَابٌ	مَضْرَابَانِ	مَضْرَابٌ	مَضْرَابِيَّةٌ	مَضْرِبِيَّةٌ
فَعَلَ التَّضْرِبَ	أَضْرِبُ	أَضْرِبَانِ	أَضْرِبُونَ	أَضْرِبُ	أَضْرِبُ	وَأَضْرِبُ مِنْهُ	أَضْرِبُ
أَضْرِبَانِ	أَضْرِبُ	أَضْرِبِيَّةٌ	أَضْرِبُ	أَضْرِبُ	أَضْرِبُ	وَأَضْرِبُ مِنْهُ	أَضْرِبُ

والكاذب والكاذبة والمكذوب والمكذوبه والاكد ودية دروغ گفتن - الكسب کار کردن الثالث سوم شدن المنع - دادن الضمّ آب زدن و تشنگی نشانیدن النكاح زن کردن وشوئے کردن مجامعت کردن الجلد پر پوست زدن الزيد معطادان العدة شمار کردن الفصد رگ زدن القصد آبنگ کردن الكدير جگر زدن الحفر بين کردن الصبر تشکیابی کردن و بازداشتن المغفرة والغفوة والغفران آمرین القدير والقديره والقداوة والقديرة والقداوة والقديرة الخبز نان بختن و نان دادن - الطمس محو کردن العیس العیوس

۱۲

رئے ترش کردن - الحخش خراشیدن - الخلط آمیختن - الخطف ربودن الحلق مومے ستردن و بر گلوتے زدن - الملك والسلک بالحوکات التلث خداوند شن البتل جدا کردن - المجزول بیدن الختفہ مہر کردن و قرآن تمام کردن - تاج المصادر

بدانکه فعل لحدث است اورا محدثے باید۔ محدث اوفاعل اوست۔
 و فاعل فعل واحد بود و تشنیہ بود جمع بود۔ و ہر یک ازیں متکلم بود۔ و مخاطب
 بود۔ و غائب بود۔ و ہر یک ازیں سہ مذکر بود۔ و مؤنث بود۔ و احد یکے
 تشنیہ دو۔ جمع زیادہ ازدو۔ و متکلم سخن گویندہ را گویند۔ مخاطب آنکہ بارے
 سخن کنند۔ غائب آنکہ از دے سخن کنند۔ مذکر مرد۔ مؤنث زن۔ ماضی بر
 دو قسم است۔ ماضی معلوم و ماضی مجہول۔ ماضی معلوم را چہار دہ صیغہ
 است۔ شش ازاں غائب را و شش ازاں مخاطب را بود و دو ازاں
 حکایت نفس متکلم را بود۔ آں شش کہ غائب را بود۔ سہ ازاں مذکر را بود۔
 و سہ ازاں مؤنث را بود۔ و آں شش کہ مخاطب را بود۔ سہ ازاں مذکر را
 بود و سہ ازاں مؤنث را بود و آں دو کہ متکلم را بود۔ یکے ازاں واحد متکلم را
 بود۔ خواہ مذکر بود آں متکلم خواہ مؤنث و دوم متکلم مع الغیر را بود۔ خواہ
 تشنیہ بود آں متکلم خواہ جمع۔ خواہ مذکر بود۔ خواہ مؤنث۔ اکنون معانی و اوزہ
 اقسام بزبان پارسی بیان میکنیم۔ بِعَوْنِ اللّٰهِ تَعَالٰی وَتَوْفِیْقِهِ ،
 رَبِّ یَسِّرْ وَاکْفِّرْ وَتَوَّابٌ خَیْرٌ۔

لغات ۱ فعل: کار، حدث: کار، لوی: محدث: کار، نوکنندہ را گویند۔ فاعل: کارکنندہ ۱۲
 ۲ ماضی مجہول را نیز چہار دہ صیغہ است۔ مضارع۔ جمع۔ نفی۔ امر و ہی بریں قیاس است ۱۳
 ۳ سہ ازاں مذکر را بود۔ صیغہ اول واحد مذکر غائب بود۔ دوم تشنیہ مذکر غائب را بود سوم جمع مذکر
 غائب را بود۔ صیغہ مذکر مخاطب بر قیاس مذکر غائب است ۱۴ دسہ ازاں مؤنث غائبہ را بود
 صیغہ اول احدہ مؤنث غائبہ را بود۔ دوم تشنیہ مؤنث غائبہ را بود سوم جمع مؤنث غائبہ را بود و شش صیغہ
 مخاطب بر قیاس شش صیغہ غائب است چنانچہ در جدول صفحہ آیندہ مرقوم است ۱۲ از عفی عنہ۔

له صَوَّبَ را از ضرباً بنا کردند حرف اول مفتوح بود ثانی را نیز فتح دادند و لام کلمه ایی بر فتح کردند و ثنویین ممکن را حذف کردند لانه امازة الیم
والفعل للایقبل امازة الیم الا ثنویین الزم ضرب شد اله ماضی بعینه (۸) مضارع آمده چنانچه شاعر گفته آمد ماضی

بعینه مضارع چند
جا چ عطف ماضی
بر مضارع در مقام
ابتداء بعد
موصول ونداء
لفظ حیث کما
در جزاء شرط و عطف
و سرد و باشد در مقام
بعد جمله کوسه
توسیه متصل است
در جوابات قسم یا
حرف نفی ازاله لانه
در صفت زام هم مکو
و غیر از بیشتر
یا دیگر این جمله است
طالب راه هدایت
له بلائک صوَّبنا
در اصل صوَّب بود
چون تثنیه رسید
با بیسبب است گفت
صوَّبت زائد بر یک
را حذف کردند و
عوض از حذف و
الف آوردند صوَّبنا
شد بعد از ان هم را
آورده ما قبل میم را
مضموم کردند صوَّبنا
شد از شرح صرت
بهائی که بلائک
صوَّبیم در اصل
صوَّبت بوده است
چون جمع رسید

*** ترجمه صرف کبیر فعل ماضی معلوم ***

صرف کبیر فعل ماضی معلوم	ترجمه	در زمانه گذشته	صیغه واحد مذکر غائب	کلی
ضَرَبْتُ	زد آن یک مرد		صیغه واحد مذکر غائب	کلی
ضَرَبْتَا	زد آن دو مردان		صیغه تثنیه مذکر غائبین	"
ضَرَبُوا	زدند آن همه مردان		صیغه جمع مذکر غائبین	"
ضَرَبْتُ	زد آن یک زن		صیغه واحد مؤنث غائبه	"
ضَرَبْتَا	زدند آن دو زنان		صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"
ضَرَبْنَ	زدند آن همه زنان		صیغه جمع مؤنث غائبات	"
ضَرَبْتُ	زدی تو یک مرد		صیغه واحد مذکر مخاطب	"
ضَرَبْتُمَا	زدید شما دو مردان		صیغه تثنیه مذکر مخاطبین	"
ضَرَبْتُمْ	زدید شما همه مردان		صیغه جمع مذکر مخاطبین	"
ضَرَبْتُ	زدی تو یک زن		صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"
ضَرَبْتُمَا	زدید شما دو زنان		صیغه تثنیه مؤنث مخاطبتین	"
ضَرَبْتُنَّ	زدید شما همه زنان		صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"
ضَرَبْتُ	زد من یک دریا یک زن		صیغه واحد متکلم	"
ضَرَبْنَا	زدیم ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان		صیغه جمع متکلم و تثنیه متکلم یا صیغه جمع متکلم مع الخیر	"

سه بار یا بیشتر بیسبب است گفت صوَّبت زائد بر یک (را حذف کردند و عوض از حذف و آوردند که علامت جمع است بود از ان هم ادرا آوردند و ما قبل میم را مضموم کردند صوَّبنا شد و چون میم و اذ هر دو علامت جمع بودند میم مضموم حاصل بود انقباضاً و نموده و در حذف کرده صوَّبتم گفته اند از شرح بهائی -

بدانکه : ماضی مجهول را نیز چهارده صیغه است بر قیاس ماضی معلوم :-

*** صرف کبیر فعل ماضی مجهول ***

فعل ماضی مجهول	در زمانه گذشته	صیغه واحد مذکر غائب	فعل ماضی مجهول
ضُرِبْتُ	زده شده آن یک مرد	صیغه واحد مذکر غائب	فعل ماضی مجهول
ضُرِبَا	زده شدند آن دو مرد	صیغه تثنیه مذکر غائبین	"
ضُرِبُوا	زده شدند آن همه مردان	صیغه جمع مذکر غائبین	"
ضُرِيتُ	زده شد آن یک زن	صیغه واحد مؤنث غائبه	"
ضُرِيتَا	زده شدند آن دو زن	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"
ضُرِينَ	زده شدند آن همه زنان	صیغه جمع مؤنث غائبات	"
ضُرِيتُ	زده شدی تو یک مرد	صیغه واحد مذکر مخاطب	"
ضُرِيتُمَا	زده شدید شما دو مرد	صیغه تثنیه مذکر مخاطبین	"
ضُرِيتُمْ	زده شدید شما همه مردان	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"
ضُرِيتُ	زده شدی تو یک زن	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"
ضُرِيتُمَا	زده شدید شما دو زن	صیغه تثنیه مؤنث مخاطبتین	"
ضُرِيتُنَّ	زده شدید شما همه زنان	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"
ضُرِيتُ	زده شد من یک مرد یا یک زن	صیغه واحد متکلم	"
ضُرِيتَنَا	زده شدیم ما دو مرد یا دو زن یا همه مردان یا همه زنان	صیغه جمع متکلم	"

له ضُرِبْتُ الخ
 از ضُرِبْتُ الخ
 بنا کردند حرف
 اول را ضم دادند
 ثانی را کسره
 ضُرِبْتُ الخ شد
 عمده الجواب فی
 اینته الابواب
 ۱۲ - ۱۲ - ۱۲

بدانکه : مضارع را نیز چهارده صیغه است برقیاس ماضی معلوم :

*** صرف کبیر فعل مضارع معلوم ***

فعل مضارع معلوم	* صرف کبیر فعل مضارع معلوم *		
يَضْرِبُ	صیغه واحد مذکر غائب	دردن حال یا استقبال	میزند یا خواهد زد آن یک مرد
يَضْرِبَانِ	صیغه تشبیه مذکر غائبین	"	میزند یا خواهند زد آن دو مردان
يَضْرِبُونَ	صیغه جمع مذکر غائبین	"	میزند یا خواهند زد آن همه مردان
تَضْرِبُ	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	میزند یا خواهد زد آن یک زن
تَضْرِبَانِ	صیغه تشبیه مؤنث غائبین	"	میزند یا خواهند زد آن دو زن
تَضْرِبْنَ	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	میزند یا خواهند زد آن همه زنان
تَضْرِبُ	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	میزنی یا خواهی زد تو یک مرد
تَضْرِبَانِ	صیغه تشبیه مذکر مخاطبین	"	میزنید یا خواهید زد شما دو مردان
تَضْرِبُونَ	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"	میزنید یا خواهید زد شما همه مردان
تَضْرِبِينَ	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"	میزنی یا خواهی زد تو یک زن
تَضْرِبَانِ	صیغه تشبیه مؤنث مخاطبین	"	میزنید یا خواهید زد شما دو زن
تَضْرِبْنَ	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	میزنید یا خواهید زد شما همه زنان
أَضْرِبُ	صیغه واحد متکلم	"	میزنم یا خواهم زن یک یا یک زن
نَضْرِبُ	صیغه جمع متکلم	"	میزنیم یا خواهیم زن دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان

له يَضْرِبُ
تَضْرِبُ أَضْرِبُ
تَضْرِبُ رَا از
تَضْرِبُ بنا کردند
یک حرف مفتوح
را از حرف اتین
بسكون فاعله
در او ش در آورده
فتح عين کلمه را به
کسر بدل کردند
بعده لام کلمه
را ضم اعرابی
دادند يَضْرِبُ
الخ شد ۱۲
کتاب عمده الجواب
فی انبیه الابواب
انبیه الفاظ دیگر
در کتاب عمده
الجواب موجود
است در آنجا
باید دید ۱۲

بدانکه مضارع مجهول را نیز چهارده صیغه است بر قیاس ماضی معلوم :-

*** صرف بکیر فعل مضارع مجهول ***

فعل مضارع مجهول	صیغه واحد مذکر غائب	در زبان حال یا استقبال	فعل مضارع مجهول
يُضْرَبُ	صیغه واحد مذکر غائب	یا استقبال	زده شود یا زده خواهد شد آن یک مرد
يُضْرَبَانِ	صیغه تشبیه مذکر غائبین	"	زده شوند یا زده خواهند شد آن دو مردان
يُضْرَبُونَ	صیغه جمع مذکر غائبین	"	زده شوند یا زده خواهند شد آن همه مردان
تُضْرَبُ	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	زده شود یا زده خواهد شد آن یک زن
تُضْرَبَانِ	صیغه تشبیه مؤنث غائبتین	"	زده شوند یا زده خواهند شد آن دو زنان
يُضْرَبْنَ	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	زده شوند یا زده خواهند شد آن همه زنان
تُضْرَبُ	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	زده شوی یا زده خواهی شد تو یک مرد
تُضْرَبَانِ	صیغه تشبیه مذکر مخاطبین	"	زده شوید یا زده خواهید شد شما دو مردان
تُضْرَبُونَ	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"	زده شوید یا زده خواهید شد شما همه مردان
تُضْرَبِينَ	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"	زده شوی یا زده خواهی شد تو یک زن
تُضْرَبَانِ	صیغه تشبیه مؤنث مخاطبتین	"	زده شوید یا زده خواهید شد شما دو زنان
تُضْرَبْنَ	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	زده شوید یا زده خواهید شد شما همه زنان
يُضْرَبُ	صیغه واحد متکلم	"	زده شوم یا زده خواهم شد من یک مرد یا یک زن
يُضْرَبُ	صیغه جمع متکلم	"	زده شویم یا زده خواهیم شد ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان

له يُضْرَبُ
الخ را از يُضْرَبُ
بنابر حذف
اول راضیه
دادند ما قبل
آخر را فتح
يُضْرَبُ شد
کتاب عمده
الجواب ۱۲ -
سؤال - حرف
اول مضموم
دعین کلمه
را مفتوح
چرا کردند -
جواب - تا فرق
شود. در میان
معلوم و مجهول ۱۲
شرح -

لہ ضاربک را از یکتوب بنا کردید حرف مضارع را حذف کردید فاعل را فتح دادند بعد میان فاعلین کلمہ الف زانده در آوردند بعد

توین مکن در آخرش

لاحق نمودند بر تے

فرق میان اسم مفعول

ضاربک شد ۱۲ عدۃ

الاجواب فی انبیۃ

الابواب ۱۲ بدانکہ

جمع قاعل بر وزن

ذیل ۱۲ آید۔

شرب جمع شاربک

بذل جمع بازل

بسل جمع بایسل

طلب جمع طلبک

سخره جمع ساجر

سخره جمع ساجر

قصاة جمع قاعین

هلکی جمع هالک

طهاری جمع طاهر

بذل جمع باذل

حطمان جمع حاطط

صخان جمع صخب

شابا جمع شاک

جان جمع جانک

مکاتبه جمع مکاتب

تہابۃ جمع تاهب

شہود جمع شاهد

قتلین جمع ضاین

جهال جمع جاهل

نوارس جمع قاروس

اودی جمع وادی

قوارب جمع قارب

اباطیل جمع

باطیل

بذرا جمع شاد ۱۲

اسم فاعل مذکر				صرف کبیر اسم فاعل	اسم فاعل مؤنث	○ ○ ○ ○	
ضارِبٌ				یکم روزنند	صیغہ احد مذکر اسم فاعل	یکم زنند	صیغہ احد مؤنث اسم فاعل
ضارِبَانِ				دو مردان زندگان	صیغہ تشبیه مذکر اسم فاعل	دو زنان زندگان	صیغہ تشبیه مؤنث اسم فاعل
ضارِبُونَ				بہتران زندگان	صیغہ جمع مذکر اسم فاعل	بہتران زندگان	صیغہ جمع مؤنث سالم اسم فاعل
ضارِبَةٌ				بہتران زندگان	صیغہ جمع مذکر کسر اسم فاعل	بہتران زندگان	صیغہ جمع کسر مؤنث اسم فاعل
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	یکم زنند	صیغہ احد مؤنث مضعف اسم فاعل
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				"	"	"	"
ضارِبٌ				یک مرد اندک زنند	صیغہ احد کسر مضعف اسم فاعل	"	"
بِذْرًا				بذرا کلمہ اسم فاعل بجای آید برائے مفعول و فاعل و طالب و غائب چنانکہ گوئی۔			
بِذْرًا							
بِذْرًا							
بِذْرًا				صیغہ احد کسر مضعف اسم فاعل	بذرا کلمہ اسم فاعل	بذرا کلمہ اسم فاعل	بذرا کلمہ اسم فاعل

* صرف کیر اسم مفعول * *

	در زمان حال یا استقبال	یک مرد زده شد	مَضْرُوبٌ ۱۱
	"	دو مردان زده شدگان	مَضْرُوبَانِ ۱۲
	"	ہمہ مردان زده شدگان	مَضْرُوبُونَ ۱۳
	"	یک زن زده شدہ	مَضْرُوبَةٌ ۱۴
	"	دو زنان زده شدگان	مَضْرُوبَتَانِ ۱۵
	"	ہمہ زنان زده شدگان	مَضْرُوبَاتُ ۱۶
	"	ہمہ زنان زده شدگان	مَضْرُوبِيٌّ ۱۷
	"	یک مرد اندک زده شدہ	وَمَضْرُوبِيٌّ ۱۸
	"	یک زن اندک زده شدہ	وَمَضْرُوبِيَّةٌ ۱۹

عہ
 مَضْرُوبٌ
 جمع مَضْرُوبِيٌّ
 وَمَضْرُوبِيَّةٌ
 وَمَضْرُوبَاتُ
 ایضاً - ۱۱
 مَفَاعِلُ جَمْعِ
 مَفْعُولٌ و
 مَفْعَلَةٌ و
 مَفْعُولٌ و
 مَفْعَلَةٌ ایضاً
 مَفَاعِلُ جَمْعِ
 مَفْعُولٌ ۱۲

لہ بدانکہ اسم مفعول کلمے سے معنی آید جائے تکلم و مخاطب فاعل بنا چاہے گوئی اَنَا مَضْرُوبٌ وَاَنْتَ
 مَضْرُوبٌ وَاَنْتَ مَضْرُوبٌ ۱۱ لہ بدانکہ اسم مفعول از تالیفی مجرد بر وزن مَفْعُولٌ سے آید غالباً چوں
 مَضْرُوبٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ
 کلمے حرف مضارع و نفع ماقبل آخر تثنیہ در آخر ادش مَمْرُومٌ وَاَنْتَ مَمْرُومٌ وَاَنْتَ مَمْرُومٌ
 صیغہ سے آید ۱۳ از ان مذکر و الود مساز ان مَوْنُوتٌ وَاَنْتَ مَوْنُوتٌ ۱۲ صرف بہائی قریبہ ۱۴ لہ مَضْرُوبٌ
 راز لُضْرِبٌ بنا کردند یا حرف مضارع و اصل کردند بجائش مِم مفعولہ در آوردند و علی کلمہ راضیہ دادہ و او ساکن
 برائے وزن مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ وَاَنْتَ مَفْعُولٌ
 اینہ الا اولاب ۱۲ عہ بدانکہ اسم مفعول از مضارع مجہول میگردند ۱۳ -

لہ لہ رضی اللہ عنہم را از کُضِبُ اللہ بنا کردند چون لہ جازمہ محمدیہ راوش در آورند آخرش را جزم کرد علامت جزمی بسقوط حرکات

شدر در پنج صیغہ
 وسقوط نون اعرابی
 شد در مفت
 صیغہ و پنج نشد
 دو صیغہ زبرد آنچہ
 مبنی اندوالمبنی
 مالا یتغیراخذہ
 بدخول العوامل
 المختلفۃ علیہا
 وبعینہ مثبت را
 یعنی منفی کردند
 کہ کُضِبُ اللہ
 شد ۱۲ کتاب عمدہ
 الجواب . بدانکہ
 فعل مضارع معرب
 است مگر دو صیغہ
 یعنی جمع مؤنث
 غائبات و جمع
 مؤنث مخاطبات
 کہ این ہر دو مبنی اند
 بیت
 مبنی آن باشد کہ
 ماند برقرار
 معرب آن باشد
 کہ گردد یا بار بارہ
 حروف جازمہ اند
 پنج صیغہ حرکت
 آخر ا حذف کنند
 و از ہفت صیغہ
 نون اعرابی را
 حذف کنند ۱۲
 بدانکہ حروف
 جوازم پنج اند

بدانکہ فعل جمد را نیز چہارہ صیغہ است بر قیاس ماضی معلوم و مجهول :-

فعل جمد معلوم * **صرف کبیر فعل جمد معلوم** *

فعل جمد معلوم	در زمانہ گذشتہ	صیغہ واحد مذکر غائب	فعل جمد معلوم
کُضِبُ	نزد آں یک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب	کُضِبُ
کُضِبَا	نزد آں دو مردان	صیغہ تشنیہ مذکر غائبین	کُضِبَا
کُضِبُوا	نزدند آں ہمہ مردان	صیغہ جمع مذکر غائبین	کُضِبُوا
کُضِبَتْ	نزد آں یک زن	صیغہ واحد مؤنث غائبہ	کُضِبَتْ
کُضِبَتَا	نزدند آں دو زنان	صیغہ تشنیہ مؤنث غائبتین	کُضِبَتَا
کُضِبْنَ	نزدند آں ہمہ زنان	صیغہ جمع مؤنث غائبات	کُضِبْنَ
کُضِبْتُ	نزدی تو یک مرد	صیغہ واحد مذکر مخاطب	کُضِبْتُ
کُضِبْتَا	نزدید شما دو مردان	صیغہ تشنیہ مذکر مخاطبین	کُضِبْتَا
کُضِبْتُمَا	نزدید شما ہمہ مردان	صیغہ جمع مذکر مخاطبین	کُضِبْتُمَا
کُضِبْتِی	نزدی تو یک زن	صیغہ واحد مؤنث مخاطبہ	کُضِبْتِی
کُضِبْتَا	نزدید شما دو زنان	صیغہ تشنیہ مؤنث مخاطبتین	کُضِبْتَا
کُضِبْتُنَّ	نزدید شما ہمہ زنان	صیغہ جمع مؤنث مخاطبات	کُضِبْتُنَّ
کُضِبْتُ	نزد من یک مرد یا یک زن	صیغہ واحد متکلم	کُضِبْتُ
کُضِبْتُمَا	نزدیم ما دو مردان یا دو زنان یا ہمہ مردان یا ہمہ زنان	صیغہ جمع متکلم	کُضِبْتُمَا

بیت سے ان و کلمہ کلاماً و کلاماً امر و کلاماً نہی نیز پنج حرف ایں جازم فعل اند ہر یک بے دغا ۱۳

بدانکه فعل جحد مجهول را نیز چهارده صیغه است بر قیاس ماضی معلوم و مجهول :-

* صرف کبیر فعل جحد مجهول *		فعل جحد مجهول	
فعل جحد مجهول	صیغه واحد مذکر غائب	در زمانه گذشته	زده نشد آن یک مرد كَمْ يُضْرَبُ
»	صیغه تثنیه مذکر غائبین	»	زده نشد آن دو مردان كَمْ يُضْرَبَانِ
»	صیغه جمع مذکر غائبین	»	زده نشد آن همه مردان كَمْ يُضْرَبُونَ
»	صیغه واحد مؤنث غایبه	»	زده نشد آن یک زن كَمْ تُضْرَبُ
»	صیغه تثنیه مؤنث غائبین	»	زده نشد آن دو زنان كَمْ تُضْرَبَانِ
»	صیغه جمع مؤنث غایبات	»	زده نشد آن همه زنان كَمْ يُضْرَبْنَ
»	صیغه واحد مذکر مخاطب	»	زده نشدی تو یک مرد كَمْ تُضْرَبُ
»	صیغه تثنیه مذکر مخاطبین	»	زده نشدید شما دو مردان كَمْ تُضْرَبَانِ
»	صیغه جمع مذکر مخاطبین	»	زده نشدید شما همه مردان كَمْ تُضْرَبُونَ
»	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	»	زده نشدی تو یک زن كَمْ تُضْرَبِينَ
»	صیغه تثنیه مؤنث مخاطبین	»	زده نشدید شما دو زنان كَمْ تُضْرَبَانِ
»	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	»	زده نشدید شما همه زنان كَمْ تُضْرَبْنَ
»	صیغه واحد متکلم	»	زده نشدم من یک مرد یا یک زن كَمْ أَضْرَبُ
»	صیغه جمع متکلم	»	زده نشدیم ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان كَمْ نَضْرَبُ

بدانکه فعل نفی معلوم را نیز چهارده صیغه است برقیاس ماضی معلوم :-

*** صَرَفِ كَيْفِ فِعْلِ نَفِيٍّ مَعْلُومٍ ***

فعل نفی معلوم

فعل نفی معلوم	صیغه واحد مذکر غائب	در زمان حال یا استقبال	نمیزند یا نخواهند زدن یک مرد	لَا يَضْرِبُ
"	صیغه تشبیه مذکر غائبین	"	نمیزند یا نخواهند زدن مردان	لَا يَضْرِبُونَ
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	نمیزند یا نخواهند زدن همه مردان	لَا يَضْرِبُونَ
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	نمیزند یا نخواهند زدن یک زن	لَا تَضْرِبُ
"	صیغه تشبیه مؤنث غائبتین	"	نمیزند یا نخواهند زدن دوزنان	لَا تَضْرِبْنَ
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	نمیزند یا نخواهند زدن همه زنان	لَا تَضْرِبْنَ
"	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	نمیزنی یا نخواهی زد تو یک مرد	لَا تَضْرِبْ
"	صیغه تشبیه مذکر مخاطبین	"	نمیزند یا نخواهید زد شما مردان	لَا تَضْرِبُوا
"	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"	نمیزند یا نخواهید زد شما همه مردان	لَا تَضْرِبُوا
"	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"	نمیزنی یا نخواهی زد تو یک زن	لَا تَضْرِبِي
"	صیغه تشبیه مؤنث مخاطبتین	"	نمیزند یا نخواهید زد شما دوزنان	لَا تَضْرِبْنَ
"	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	نمیزند یا نخواهید زد شما همه زنان	لَا تَضْرِبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	نمیزتم یا نخواهم زد من یک مرد یا یک زن	لَا أَضْرِبُ
"	صیغه جمع متکلم	"	نمیزتم یا نخواهیم زد ما مردان یا مردان و زنان یا همه مردان یا همه زنان	لَا نَضْرِبُ

لا يَضْرِبُ
 را از يَضْرِبُ
 انچه بنا کردند
 چون لاتے نفی
 در او نش در آوردند
 پس معنی مثبت
 را منفی گردانید
 و آخرش را فتح
 نکردند زیرا که
 لازاقیه را در لفظ
 دخل نیست ۱۲

بدانکه فعل نفی مجهول را نیز چهارده صیغه است بر قیاس ماضی معلوم :-

*** صرف کبیر فعل نفی مجهول ***

فعل نفی مجهول		فعل نفی مجهول	
لا یضرب	زده نمیشود یا زده نخواهد شد آن یک مرد	در زمان حال یا استقبال	صیغه واحد مذکر غائب
لا یضربان	زده نمیشوند یا زده نخواهند شد آن دو مرد	"	صیغه تثنیه مذکر غائبین
لا یضربون	زده نمیشوند یا زده نخواهند شد آن همه مردان	"	صیغه جمع مذکر غائبین
لا تضرب	زده نمیشود یا زده نخواهد شد آن یک زن	"	صیغه واحد مؤنث غایبه
لا تضربان	زده نمیشوند یا زده نخواهند شد آن زنان	"	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین
لا تضربن	زده نمیشوند یا زده نخواهند شد آن همه زنان	"	صیغه جمع مؤنث غائبات
لا تضرب	زده نمیشوی یا زده نخواهی شد تو یک مرد	"	صیغه واحد مذکر مخاطب
لا تضربان	زده نمیشوید یا زده نخواهید شد شما دو مرد	"	صیغه تثنیه مذکر مخاطبین
لا تضربون	زده نمیشوید یا زده نخواهید شد شما همه مردان	"	صیغه جمع مذکر مخاطبین
لا تضربین	زده نمیشوی یا زده نخواهی شد تو یک زن	"	صیغه واحد مؤنث مخاطبه
لا تضربان	زده نمیشوید یا زده نخواهید شد شما دو زن	"	صیغه تثنیه مؤنث مخاطبتین
لا تضربن	زده نمیشوید یا زده نخواهید شد شما همه زنان	"	صیغه جمع مؤنث مخاطبات
لا تضرب	زده نمیشوم یا زده نخواهم شد من یک مرد یا یک زن	"	صیغه واحد مکمل
لا تضرب	زده نمیشویم یا زده نخواهیم شد ما دو مرد یا دو زن یا همه مردان یا همه زنان	"	صیغه جمع مکمل

ع
یعنی نفی فعل
مضارع مجهول ۱۳

له بدائكون مضارع راجع مستقبل گرداند میزان الصرف مطیع محبتائی ملا، و مضارع حال در مضارع نماند ۱۲ حاشیه تحت السطر و کن مضارع راجع مستقبل منفی گرداند ۱۲ فصول آیری و کاسه کن را محمول بر کلمه (۱۸) جازم سازند و حرف جازم قرار دهند کقول مصرع

فَلَنْ يَجْلِيَ الْعَيْنَيْنِ
يَعْدُ كَمَنْظَرِ أَنْزَلِ

بدانکه فعل نفی مؤکد معلوم را چهارده صیغه است بر قیاس ماضی معلوم :-

فعل نفی مؤکد معلوم
صرف کبیر فعل نفی معلوم مؤکد بالن ناصبه

فعل نفی مؤکد معلوم	صیغه واحد مذکر غائب	دور یا حال یا استقبال	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن یک مرد	لَنْ يَضْرِبَ
"	صیغه تثنیه مذکر غائبین	"	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن دو مردان	لَنْ يَضْرِبَا
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن همه مردان	لَنْ يَضْرِبُوا
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن یک زن	لَنْ تَضْرِبَ
"	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن دو زنان	لَنْ تَضْرِبَا
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	هرگز نزنند یا نخواهند زد آن همه زنان	لَنْ يَضْرِبْنَ
"	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	هرگز نرنی یا نخواهی زد تو یک مرد	لَنْ تَضْرِبَ
"	صیغه تثنیه مذکر مخاطبین	"	هرگز نرنید یا نخواهید زد شما دو مردان	لَنْ تَضْرِبَا
"	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"	هرگز نرنید یا نخواهید زد شما همه مردان	لَنْ تَضْرِبُوا
"	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"	هرگز نرنی یا نخواهی زد تو یک زن	لَنْ تَضْرِبِي
"	صیغه تثنیه مؤنث مخاطبتین	"	هرگز نرنید یا نخواهید زد شما دو زنان	لَنْ تَضْرِبَا
"	صیغه جمع مؤنث مخاطبتین	"	هرگز نرنید یا نخواهید زد شما همه زنان	لَنْ تَضْرِبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	هرگز نزنم یا نخواهم زدن یک یا یک زن	لَنْ أَضْرِبَ
"	صیغه جمع متکلم	"	هرگز نزنیم یا نخواهیم زد ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان	لَنْ نَضْرِبَ

الاصول ص ۱۲۴
له كُنْ يَضْرِبُ
الخ راز از يَضْرِبُ
یناگردند چون کن
ناصبه در اولش
در آوردند آخرش
را نصب کرده اند
نصبی ظهور فحاشات
شد در پنج صیغه
سقوط نون امری
شد در هفت صیغه
و پنج نشد در دو
صیغه زیرا نچه بینی
است المبتغی ما
لا یقید احضاره
بدخول العوامل
المختلفة علیه
لَنْ يَضْرِبَ الخ
شد ۱۲ کتاب عمده
الجواب ص ۳۵
لَنْ يَضْرِبَ هرگز
نزنند الخ این موافق
تبره تفسیر حسینی است
چنانچه در آیات
ذیل آمده کن تصدیق
عَلَا طَعَامًا وَرَأْسًا
هرگز مینورانیم کرد
بریک طعام قوله
وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ
اینها در هرگز

خوشنود نمودند از تو بود ۱۲ منه ایضا چا حرف فعل مضارع را نصب دهند و حرف نواصب در یک بیت یک جا آمده اند
ان وکنی پس کنی اذان این چا حرف معتبره نصب مقبل کنند این جمله دائم اقتضا ۱۲ - منه

* صرف کبیر فعل نفی مجهول مؤکد بالئن ناصبه *			فعل نفی مؤکد مجهول
فعل نفی مجهول مؤکد	صیغه واحد مذکر غائب	در زمان حال یا استقبال	هرگز زده نشود یا زده نخواهد شد آن یک مرد کَنْ يُضْرَبُ
"	صیغه تثنیه مذکر غائبین	"	هرگز زده نشوند یا زده نخواهند شد آن دو مرد کَنْ يُضْرَبَا
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	هرگز زده نشوند یا زده نخواهند شد آن همه مردان کَنْ يُضْرَبُوا
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	هرگز زده نشود یا زده نخواهد شد آن یک زن کَنْ تُضْرَبُ
"	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"	هرگز زده نشوند یا زده نخواهند شد آن دو زن کَنْ تُضْرَبَا
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	هرگز زده نشوند یا زده نخواهند شد آن همه زنان کَنْ تُضْرَبْنَ
"	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	هرگز زده نشوی یا زده نخواهی شد تو یک مرد کَنْ تُضْرَبُ
"	صیغه تثنیه مذکر مخاطبین	"	هرگز زده نشوید یا زده نخواهید شد شما دو مرد کَنْ تُضْرَبَا
"	صیغه جمع مذکر مخاطبین	"	هرگز زده نشوید یا زده نخواهید شد شما همه مردان کَنْ تُضْرَبُوا
"	صیغه واحد مؤنث مخاطبه	"	هرگز زده نشوی یا زده نخواهی شد تو یک زن کَنْ تُضْرَبِي
"	صیغه تثنیه مؤنث مخاطبتین	"	هرگز زده نشوید یا زده نخواهید شد شما دو زن کَنْ تُضْرَبَا
"	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	هرگز زده نشوید یا زده نخواهید شد شما همه زنان کَنْ تُضْرَبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	هرگز زده نشوم یا زده نخواهم شد من یک مرد یا یک زن کَنْ أُضْرَبُ
"	صیغه جمع متکلم	"	هرگز زده نشویم یا زده نخواهیم شد ما دو مرد یا دو زن یا همه مردان یا همه زنان کَنْ نُضْرَبُ

لَعْنَةُ كَنْ يُضْرَبُ
 هرگز زده نشود
 این ترجمه موافق
 تفسیر حشینی است
 چنانچه گفته کَنْ
 تَقْبِيلٌ تَوْبَةً هُوَ
 هرگز پذیرفته نشود
 توبه ایشان پاره
 سوم و قوله تعالى
 فَان يَقْبِلَ مِنْهُ
 پس پذیرفته نشود
 آل دین از پاره
 سوم تفسیر حشینی ۱۲
 من

سہ در زمانہ حال میں معنی موافق قول امام دین است چنانچہ در شرح تہسیل آورده کل انشاء لزم من حال من حیث کونہ انشاء ۱۲

نوار الوصول شرح
فصول اکبر علیہ
اضربیت الخ بذاک
نون تاکید یعنی البتہ
سے آید و از آنجا کہ
تاکید در چیزے حال
درمانی ممکن نیست
ہم چنین در حال
زمانہ حال کہ جنہاں
فائدہ ندارد مخفی
شد دخول آں بر
صیغہ استقبال ۱۱
مولوی انور علی ۱۲
مردم حاشیہ صوفی ۱۲
بداکہ نزد کوفین
نون ثقیلہ است و
نون خفیفہ فروغے
وزیر بصیرین ہر یک
باصول خود است ۱۱
کذا فی المعنی و میزان
الصرف مطبع مجتبیٰ
مشا بلاکہ نون بر
دو قسم است نون
تاکید ثقیلہ و نون
تاکید خفیفہ نون تاکید
ثقیلہ نسبت مشد
نون تاکید خفیفہ
نویست ساکن
و خفیفہ نون تاکید
ثقیلہ در امر و نہی و
دیگر ہر جا کہ معنی
طلب باشد سے آید
بہر جا کہ نون تاکید
ثقیلہ سے آید خفیفہ نیز سے آید مگر در صیغہائے تشنیہ و جمع مثنوی شرح صرف بہائی ۱۱ منہ

* صرف کبیر فعل امر حاضر معلوم بے لام *			
فعل امر حاضر معلوم بے لام	بزن تو یک مرد	لوزمانہ حال	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبْ	بزن تو یک مرد	حال	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبَا	بزنیہ شما دو مرداں	"	صیغہ تشنیہ مذکر
اضْرِبُوا	بزنیہ شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر
اضْرِبِيْ	بزن تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث
اضْرِبَا	بزنیہ شما دو زناں	"	صیغہ تشنیہ مؤنث
اضْرِبِيْنَ	بزنیہ شما ہمہ زناں	"	صیغہ جمع مؤنث
* امر حاضر معلوم بانون تاکید ثقیلہ *			
امر حاضر معلوم بانون تاکید ثقیلہ	ضرد بزن تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبْ	ضرد بزن تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبَانِ	ضرد بزنیہ شما دو مرداں	"	صیغہ تشنیہ مذکر
اضْرِبِيْنَ	ضرد بزنیہ شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر
اضْرِبِيْ	ضرد بزن تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث
اضْرِبَانِ	ضرد بزنیہ شما دو زناں	"	صیغہ تشنیہ مؤنث
اضْرِبِيْنَ	ضرد بزنیہ شما ہمہ زناں	"	صیغہ جمع مؤنث
* امر حاضر معلوم بانون تاکید خفیفہ *			
امر حاضر معلوم بانون تاکید خفیفہ	ضرد بزن تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبْ	ضرد بزن تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر
اضْرِبِيْ	ضرد بزنیہ شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر
اضْرِبِيْ	ضرد بزن تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث

ثقیلہ سے آید خفیفہ نیز سے آید مگر در صیغہائے تشنیہ و جمع مثنوی شرح صرف بہائی ۱۱ منہ

* صرف کبیر فعل امر حاضر مجہول بالام *

فعل امر حاضر مجہول بالام	زده شو تو یک مرد	در زمان حال یا استقبال	صیغہ واحد مذکر	فعل امر حاضر مجہول بالام
لِتَضْرَبْ	زده شوید شما دو مرد	"	صیغہ تثنیہ مذکر	"
لِتَضْرَبَا	زده شوید شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر	"
لِتَضْرَبِي	زده شو تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث	"
لِتَضْرَبَا	زده شوید شما دو زناں	"	صیغہ تثنیہ مؤنث	"
لِتَضْرَبِيَنَّ	زده شوید شما ہمہ زناں	"	صیغہ جمع مؤنث	"

* صرف کبیر فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید ثقیلہ *

فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید ثقیلہ	ضرد زده شو تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر	فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید ثقیلہ
لِتَضْرَبَنَّ	ضرد زده شوید شما دو مرداں	"	صیغہ تثنیہ مذکر	"
لِتَضْرَبَانَّ	ضرد زده شوید شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر	"
لِتَضْرَبِيَنَّ	ضرد زده شو تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث	"
لِتَضْرَبَانَّ	ضرد زده شوید شما دو زناں	"	صیغہ تثنیہ مؤنث	"
لِتَضْرَبِيَنَّ	ضرد زده شوید شما ہمہ زناں	"	صیغہ جمع مؤنث	"

* صرف کبیر فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید خفیفہ *

فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید خفیفہ	ضرد زده شو تو یک مرد	"	صیغہ واحد مذکر	فعل امر حاضر مجہول بانون تاکید خفیفہ
لِتَضْرَبِيَنَّ	ضرد زده شوید شما ہمہ مرداں	"	صیغہ جمع مذکر	"
لِتَضْرَبِيَنَّ	ضرد زده شو تو یک زن	"	صیغہ واحد مؤنث	"

له قوله در زمانه
حال این معنی
موافق قول امام
در اینست
چنانچه در شرح
تسهیل آورده کل
انشاء له زمن
حال من حیث
کونه انشاء ۱۳
نوادرا الوصول ۱۴
له در زمانه
استقبال این معنی
موافق قول ابن
مالک است -
چنانچه در تسهیل
گفته الامر
مستقبل ابدا
۱۳ نوادرا الوصول
ص

*** صرف کبیر فعل امر غائب معلوم ***

فعل امر غائب معلوم

فعل امر غائب معلوم باللام	صیغه واحد مذکر غائب	در زمانه استقبالی در زمان حال	باید که بزند آن یک مرد	لِيَضْرِبَ
"	صیغه تشبیه مذکر غائبین	"	باید که بزنند آن دو مردان	لِيَضْرِبَا
"	صیغه جمع مذکر غائب	"	باید که بزنند آن همه مردان	لِيَضْرِبُوا
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	باید که بزند آن یک زن	لَتَضْرِبَ
"	صیغه تشبیه مؤنث غائبتین	"	باید که بزنند آن دو زنان	لَتَضْرِبَا
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	باید که بزنند آن همه زنان	لَتَضْرِبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	باید که بزنی من یک مرد یا یک زن	اَلتَّضْرِبُ
"	صیغه جمع متکلم	"	باید که بزیم ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان	لِنَضْرِبْ

*** فعل امر غائب معلوم بانون تاکید تقیله و خفیفه ***

بانون ثقیله
خفیفه

"	صیغه واحد مذکر غائب	"	ضرور باید که بزند آن یک مرد	لِيَضْرِبَنَّ
"	صیغه تشبیه مذکر غائبین	"	ضرور باید که بزنند آن دو مردان	لِيَضْرِبَانَّ
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	ضرور باید که بزنند آن همه مردان	لِيَضْرِبُنَّ
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	ضرور باید که بزند آن یک زن	لَتَضْرِبَنَّ
"	صیغه تشبیه مؤنث غائبتین	"	ضرور باید که بزنند آن دو زنان	لَتَضْرِبَانَّ
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	ضرور باید که بزنند آن همه زنان	لَتَضْرِبُنَّ
"	صیغه واحد متکلم	"	ضرور باید که بزنی من یک مرد یا یک زن	اَلتَّضْرِبُنَّ
"	صیغه جمع متکلم	"	ضرور باید که بزیم ما دو مردان یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان	لِنَضْرِبُنَّ

له قوله در زمانه استقبال این معنی موافق قول ابن مالک است چنانچه در تبیل گفته الامر مستقبل ابداً ۱۲۱ نوار الواصل صفحہ ۱۶ له قوله یاد زمانه حال این معنی موافق قول دماہینی است چنانچه در شرح تبیل گفته کل انشاء له زمن حال من حیث کونه انشاء ۱۲ نوار الواصل ص ۱۳ له لیضربن ہر آئینہ کہ بزند گفتن نیز جائز است ۱۲ منہ

*** صرف کبیر فعل امر غائب مجهول ***

فعل امر غائب مجهول	صیغه واحد مذکر غائب	در زمان حال یا استقبال	باید که زده شود آن یک مرد	فعل امر غائب مجهول
"	صیغه تثنیه مذکر غائبین	"	باید که زده شوند آن دو مرد	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	باید که زده شوند آن همه مردان	لِیَضْرَبُوْا
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	باید که زده شود آن یک زن	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"	باید که زده شوند آن دو زنان	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	باید که زده شوند آن همه زنان	لِیَضْرَبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	باید که زده شوم من یک مرد یا یک زن	اِضْرَبْ
"	صیغه جمع متکلم	"	باید که زده شویم ما دو مرد یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان	اِضْرَبْ

*** فعل امر غائب مجهول بانون ثقیله و خفیفه ***

فعل امر غائب مجهول بانون ثقیله و خفیفه	صیغه واحد مذکر غائب	"	ضروریست که زده شود آن یک مرد	فعل امر غائب مجهول بانون ثقیله و خفیفه
"	صیغه تثنیه مذکر غائبین	"	ضروریست که زده شوند آن دو مرد	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه جمع مذکر غائبین	"	ضروریست که زده شوند آن همه مردان	لِیَضْرَبُوْا
"	صیغه واحد مؤنث غائبه	"	ضروریست که زده شود آن یک زن	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه تثنیه مؤنث غائبتین	"	ضروریست که زده شوند آن دو زنان	لِیَضْرَبَنَّ
"	صیغه جمع مؤنث غائبات	"	ضروریست که زده شوند آن همه زنان	لِیَضْرَبْنَ
"	صیغه واحد متکلم	"	ضروریست که زده شوم من یک مرد یا یک زن	اِضْرَبْ
"	صیغه جمع متکلم	"	ضروریست که زده شویم ما دو مرد یا دو زنان یا همه مردان یا همه زنان	اِضْرَبْ

۱- قول در زمانه
حال این معنی
موافق قول در این
است که امر ۱۲
۲- در زمانه استقبال
این معنی موافق
قول ابن مالک
ست چنانچه در
تسهیل گفته آمد
مستقبل ابد ۱۲
توادر الوصول
صفحه ۱۶-

لے بدانکہ نہی فعل مضارع است کہ در اول اولانا میباید جائزہ ہے آید و آخرش را مجزوم گرداند بطریقیکہ در امر مذکور شدہ نہی در لفظ چل امر است و احکام مجزوم شدن آخر و در معنی مخالف است چو کہ امر فرمودن کارے بود و نہی بازداشتن از لے و نہی بر دو قسم است نہی حاضر و نہی غائب و ہر یکہ ازیں ہر دو معلوم و مجہول است ۱۲ صرف بہائی قدیم ص ۱۱۲ - ۱۲

۲ بدانکہ در نہی معنی حال یا استقبال ہر دو جائز است بر اختلاف قولین کما مر ۱۲ منہ

*** صرف کبیر فعل نہی حاضر معلوم ***

فعل نہی حاضر معلوم	در زمانہ حال یا استقبال	صیغہ واحد مذکر مخاطب	مرن تو یک مرد	لَا تَقْضِرْ بَٰ
"	"	صیغہ تشبیہ مذکر مخاطبین	مرنید شما دو مردان	لَا تَقْضِرْ بَا
"	"	صیغہ جمع مذکر مخاطبین	مرنید شما ہمہ مردان	لَا تَقْضِرْ بُوَا
"	"	صیغہ واحد مؤنث مخاطبہ	مرن تو یک زن	لَا تَقْضِرْ بِنِی
"	"	صیغہ تشبیہ مؤنث مخاطبتین	مرنید شما دو زنان	لَا تَقْضِرْ بِنَا
"	"	صیغہ جمع مؤنث مخاطبات	مرنید شما ہمہ زنان	لَا تَقْضِرْ بِنُوَا

*** فعل نہی حاضر معلوم بانون تاکید ثقیلہ ***

بانون تاکید ثقیلہ	"	صیغہ واحد مذکر مخاطب	ہرگز مرن تو یک مرد	لَا تَقْضِرْ بِنَ
"	"	صیغہ تشبیہ مذکر مخاطبین	ہرگز مرنید شما دو مردان	لَا تَقْضِرْ بِنَا
"	"	صیغہ جمع مذکر مخاطبین	ہرگز مرنید شما ہمہ مردان	لَا تَقْضِرْ بِنُوَا
"	"	صیغہ واحد مؤنث مخاطبہ	ہرگز مرن تو یک زن	لَا تَقْضِرْ بِنِی
"	"	صیغہ تشبیہ مؤنث مخاطبتین	ہرگز مرنید شما دو زنان	لَا تَقْضِرْ بِنَا
"	"	صیغہ جمع مؤنث مخاطبات	ہرگز مرنید شما ہمہ زنان	لَا تَقْضِرْ بِنُوَا

*** فعل نہی حاضر معلوم بانون تاکید خفیفہ ***

بانون تاکید خفیفہ	"	صیغہ واحد مذکر مخاطب	ہرگز مرن تو یک مرد	لَا تَقْضِرْ بِنَ
"	"	صیغہ جمع مذکر مخاطبین	ہرگز مرنید شما ہمہ مردان	لَا تَقْضِرْ بِنُوَا
"	"	صیغہ واحد مؤنث مخاطبہ	ہرگز مرن تو یک زن	لَا تَقْضِرْ بِنِی

* صرف کبیره فعل نهی حاضر مجهول			فعل نهی حاضر مجهول
فعل نهی حاضر مجهول	صیغه واحد مذکر مخاطب	در زمانه متعالیه یا حال له	زده مشو تو یک مرد
"	صیغه تنهیه مذکر مخاطب	"	زده نشوید شما دو مردان
"	صیغه جمع مذکر مخاطب	"	زده نشوید شما همه مردان
"	صیغه واحده مؤنث مخاطبه	"	زده مشو تو یک زن
"	صیغه تنهیه مؤنث مخاطبتین	"	زده نشوید شما دو زنان
"	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	زده نشوید شما همه زنان
* با نون تاکید ثقیله			با نون تاکید ثقیله
"	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	هرگز زده مشو تو یک مرد
"	صیغه تنهیه مذکر مخاطب	"	هرگز زده نشوید شما دو مردان
"	صیغه جمع مذکر مخاطب	"	هرگز زده نشوید شما همه مردان
"	صیغه واحده مؤنث مخاطبه	"	هرگز زده مشو تو یک زن
"	صیغه تنهیه مؤنث مخاطبتین	"	هرگز زده نشوید شما دو زنان
"	صیغه جمع مؤنث مخاطبات	"	هرگز زده نشوید شما همه زنان
* با نون تاکید خفیفه			با نون تاکید خفیفه
"	صیغه واحد مذکر مخاطب	"	هرگز زده مشو تو یک مرد
"	صیغه جمع مذکر مخاطب	"	هرگز زده نشوید شما همه مردان
"	صیغه واحده مؤنث مخاطبه	"	هرگز زده مشو تو یک زن

له قوله در زمانه
استقبال این معنی
موافق قول ابن
مالک است
چنانکه در تفسیر
تفسیر الامد
مستقبل ابداً
نوادرا الوصول
له
قوله در زمانه
حال این معنی
موافق قول امام
دامینی است
چنانکه در شرح
تفسیر آورده
بکل انشاء له
زمن حال من
حیث کوننا
انشاء نوادرا
الوصول ۱۲

*** صرف کبیر فعل نہی غائب معلوم ***

فعل نہی غائب معلوم	در زمانہ حال یا استقبال	صیغہ واحد مذکر غائب	فعل نہی غائب معلوم
لَا يَصْرِفُ	نزد آں یک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب	فعل نہی غائب معلوم
لَا يَصْرِفُ بَا	نزد آں دو مرداں	صیغہ تثنیہ مذکر غائبین	"
لَا يَصْرِفُ جَا	نزد آں ہمہ مرداں	صیغہ جمع مذکر غائبین	"
لَا تَصْرِفُ	نزد آں یک زن	صیغہ واحد مؤنث غائبہ	"
لَا تَصْرِفُ يَا	نزد آں دو زنان	صیغہ تثنیہ مؤنث غائبین	"
لَا تَصْرِفُ يَنْ	نزد آں ہمہ زنان	صیغہ جمع مؤنث غائبات	"
لَا أَصْرِفُ	نزد من یک مرد یا یک زن	صیغہ واحد متکلم	"
لَا أَصْرِفُ بَ	نزد من دو مرداں یا دو زنان یا ہمہ مرداں یا ہمہ زنان	صیغہ جمع متکلم	"

۱۰
در نہی معنی حال یا استقبال ہر دو جائز است براختلاف توہین کاسر مصرعاً ۱۲۔

*** فعل نہی غائب معلوم بانون کبیر ثقیلہ و خفیفہ ***

بانون خفیفہ	بانون ثقیلہ	فعل نہی غائب معلوم بانون کبیر ثقیلہ و خفیفہ
لَا يَصْرِفُ	لَا يَصْرِفُ	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَصْرِفُ بَا	لَا يَصْرِفُ بَا	صیغہ تثنیہ مذکر غائبین
لَا يَصْرِفُ جَا	لَا يَصْرِفُ جَا	صیغہ جمع مذکر غائبین
لَا تَصْرِفُ	لَا تَصْرِفُ	صیغہ واحد مؤنث غائبہ
لَا تَصْرِفُ يَا	لَا تَصْرِفُ يَا	صیغہ تثنیہ مؤنث غائبین
لَا تَصْرِفُ يَنْ	لَا تَصْرِفُ يَنْ	صیغہ جمع مؤنث غائبات
لَا أَصْرِفُ	لَا أَصْرِفُ	صیغہ واحد متکلم
لَا أَصْرِفُ بَ	لَا أَصْرِفُ بَ	صیغہ جمع متکلم

۱۱
چون فعل نہی تکلم لاد و صیغہ لاد فقط لہذا میں واحد اسرخی تدریجہ در نہی غائب ملحق گردند ۱۲ عبد التواب بلتانی

*** صرف کبیر فعل ہی غائب مجہول ***

فعل ہی غائب مجہول	صیغہ واحد مذکر غائب	فعل ہی غائب مجہول	زده نشود آل یک مرد	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر ب	صیغہ واحد مذکر غائب	لا اضر ب	زده نشود آل یک مرد	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر بیا	صیغہ تثنیہ مذکر غائبین	لا اضر بیا	زده نشوند آل دو مرداں	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر بوا	صیغہ جمع مذکر غائبین	لا اضر بوا	زده نشوند آل ہمہ مرداں	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر ب	صیغہ واحد مؤنث غائبة	لا اضر ب	زده نشود آل یک زن	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر بیا	صیغہ تثنیہ مؤنث غائبتین	لا اضر بیا	زده نشوند آل دو زناں	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر بین	صیغہ جمع مؤنث غائبات	لا اضر بین	زده نشوند آل ہمہ زناں	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر ب	صیغہ واحد متکلم	لا اضر ب	زده نشوم من یک مرد یا یک زن	فعل ہی غائب مجہول
لا اضر ب	صیغہ جمع متکلم	لا اضر ب	زده نشوم ما دو مرداں یا دو زناں یا ہمہ مرداں یا ہمہ زناں	فعل ہی غائب مجہول
بانون تاکید	فعل ہی غائب مجہول	بانون تاکید	فعل ہی غائب مجہول	بانون تاکید
تفیدہ	تفیدہ	تفیدہ	تفیدہ	تفیدہ
لا اضر ب	صیغہ واحد مذکر غائب	لا اضر ب	ہرگز زده نشود آل یک مرد	بانون تاکید
لا اضر بیا	صیغہ تثنیہ مذکر غائبین	لا اضر بیا	ہرگز زده نشوند آل دو مرداں	بانون تاکید
لا اضر بین	صیغہ جمع مذکر غائبین	لا اضر بین	ہرگز زده نشوند آل ہمہ مرداں	بانون تاکید
لا اضر ب	صیغہ واحد مؤنث غائبة	لا اضر ب	ہرگز زده نشود آل یک زن	بانون تاکید
لا اضر بیا	صیغہ تثنیہ مؤنث غائبتین	لا اضر بیا	ہرگز زده نشوند آل دو زناں	بانون تاکید
لا اضر بین	صیغہ جمع مؤنث غائبات	لا اضر بین	ہرگز زده نشوند آل ہمہ زناں	بانون تاکید
لا اضر ب	صیغہ واحد متکلم	لا اضر ب	ہرگز زده نشوم من یک مرد یا یک زن	بانون تاکید
لا اضر ب	صیغہ جمع متکلم	لا اضر ب	ہرگز زده نشوم ما دو مرداں یا دو زناں یا ہمہ مرداں یا ہمہ زناں	بانون تاکید

ل
در فعل ہی معنی
حال یا استقبال
ہر دو جائزست
بر اختلاف
قولین کما مر
منہ

لے ہر ایک اسم ظرف اثر ثلاثی محرز باب فعل یفعل یجسر میں مضارع مفعول دار یفعل یفتح میں و ضم اس مفعول دار زاہد ہے مثال مطلقا کسر میں
 آید چون مضرب و موعیل و مویس و موجیل و از باب ناقص مطلقا بفتح (۲۸) میں آید چون منصرف و مشرف و مدعی و مدعی

صیغہ اسم ظرف	ترجمہ صیغہ اسم ظرف	نام صیغہ	داخل تفضیل بابت مرث	ترجمہ صیغہ اسم تفضیل	نام صیغہ
مضرب	یک وقت دن یا ایک روز	صیغہ واحد مذکر اسم ظرف	أضرب	زندہ ترکیب مرد	صیغہ واحد مذکر اسم تفضیل
مضربان	دو وقت دن یا دو روز	صیغہ تشنیہ مذکر اسم ظرف	أضربان	زندہ مرد و مردان	صیغہ تشنیہ مذکر اسم تفضیل
مضارب	بہت وقت دن یا بہت روز	صیغہ جمع مذکر کسر اسم ظرف	أضربون	زندہ ترہم مردان	صیغہ جمع مذکر اسم
ومضرب	اندک روز یا اندک دن	صیغہ واحد مذکر مصغر اسم ظرف	أضرب	زندہ ترہم مردان	صیغہ جمع مذکر کسر
مضربۃ	بلخون تا ہم جاہرست	*	أضربۃ	انک زندہ ترہم مرد	صیغہ واحد مذکر مصغر
صیغہ اسم آلہ	ترجمہ صیغہ اسم آلہ	نام صیغہ	ذات مرث	ترجمہ	نام صیغہ
مضرب	یک آلہ زدن	صیغہ واحد مذکر اسم آلہ	ضرب	زندہ ترکیب زن	صیغہ واحد مؤنث اسم تفضیل
مضربان	دو آلہ زدن	صیغہ تشنیہ مذکر اسم آلہ	ضربان	زندہ مرد و زنان	صیغہ تشنیہ مؤنث
مضارب	بسیار آلہ زدن	صیغہ جمع مذکر کسر اسم آلہ	ضربات	زندہ ترہم زنان	صیغہ جمع مؤنث اسم
ومضرب	اندک آلہ زدن	صیغہ واحد مذکر مصغر اسم آلہ	ضرب	زندہ ترہم زنان	صیغہ جمع مؤنث کسر
مضربۃ	یک آلہ زدن	صیغہ واحد مؤنث اسم آلہ	ضربۃ	انک زندہ ترہم زنان	صیغہ واحد مؤنث مصغر
مضربان	دو آلہ زدن	صیغہ تشنیہ مؤنث	فعل التعجب	ترجمہ	
مضارب	ہمسہ آلہ زدن	صیغہ جمع مذکر کسر	ماضربہ	چھ بخش ضارب است آن مرد یا چھ ضارب کرد آن را	
ومضربۃ	اندک آلہ زدن	صیغہ واحد مؤنث مصغر	واضربہ	"	بدانکہ تصدیق فعل تعجب قبل سے آید چون ما اضربہ زیداً وما احببنا ۱۲۸۰
مضرب	یک آلہ زدن	صیغہ واحد مذکر	وضرب	"	
مضربان	دو آلہ زدن	صیغہ تشنیہ مذکر	وضربان	"	
مضارب	ہمسہ آلہ زدن	صیغہ جمع مذکر کسر			بدانکہ فعل سرجز او اول اسم صرف چون اجل و اکل رہا نیکو از آن خون کشند چسبکہ سیاہ باشد از مرد و دم صفت چون احمد مردی سرخ و مونت و فعلکہ آید جمع ایشان فعل اندیم فادوکن ہیں اجوں خندارنے شرح و خندو مردان زنان شرح اسم فعل تفضیل چون اکبر در گتھا صغر خود مرد و مونت و فعل آید چون کدی و صغری بیخ مصلو ۵۳۔
ومضربۃ	اندک آلہ زدن	صیغہ واحد مذکر مصغر			
ومضربۃ	"	نزد بعض اہل فن			

چنانچہ شاعر نے تفتہ
 بیت ظرف یفعل
 مفعول آید چون از باب
 مثال غیر یفعل
 مفعول آید چون
 لے کمال و ظرف
 مضارع بر قیاس
 صحیح است چون
 مفرد و مفرد ظرف
 لیف بر قیاس ناقص
 ست و ظرف جو
 مطلقاً بر قیاس اول
 صحیح است ۱۲
 لے بدانکہ نحو
 تانیث تا با آخر اسم
 ظرف جاہرست
 چنانچہ از کتب لغت
 ظاہر ہے شود
 مقابہ باز گشتن گاہ
 مرتبہ پلے گاہ
 مسرحتہ چرا گاہ
 مشرتہ جاے آب
 خوردن -
 مفاذہ زمین گاہ
 دفروری یافتن گاہ
 مدرستہ درس
 گفتن گاہ -
 محلہ منزل و
 مقام مردم -
 موخلہ منزل
 منزله خود آمدن
 گاہ و پل گاہ -

حکمتہ جائے حکم کردن محلطہ کار گاہ و جنگ گاہ عظیم متافہ جائے جمع شدن بول آدمی حیوانات معرکہ جائے انبوسہ لشکر مردم مظنطہ جائے گمان بزدن ۱۲
 منتخب ایضا عبد الوہاب بن البرہم بخانی در سالہ جزو المعروضات بخانی پیش گرفتہ وقتند داخلی بعضہا تا التانیث کاملہ مقبوضہ و المشرتہ ۱۲ بخانی (بقیہ ۳۱۰ آید)

له النصر النصر في يارى كردن و باران باريدن و اتلج الماء جندهما و تعلق نصر ينضم الحوب الحبان و الحبان الحماية و الحباية الحرون ١٢ تلج
 الخطبة و الخطبي زن خواستن العطب جستن العطب برياشه زن الكتاب و الكتابة نوشتن الكوب تخمين كردن الكوب ناريتان شرن اللغوب
 نانه شرن العرب كبريقتن الثبات و الثبوت استادن (٢٩) سكوت خاموش شدن القنرت فاما بردارى كردن در نماز استادن و نماز دعا

خواندن و خاموش بود
 ١٢ تلج الملك و رنگ
 كردن العرم استمعتن
 الصراخ بانك كردن
 البلود مقيم شرن الحد
 يخرجهن الحصد
 درودن - الخلود
 جاميدل شرن الرشاد
 راه است گرفتن الطود
 رانند دودر كردن
 العبادت پرستيدن
 الفساد و الفسوتاه
 شرن القعور نشستن
 الشور زنده شدن
 الشراشكار كردن
 جبر الهمس و الهامة
 علم خواندن ١٢ تلج الماء
 جندهما و تعلق باب
 علم و علم العجيفت
 شرن الحد مبريانى
 كردن التوب خاک
 الوره شرن العطب
 ملاك شدن العشب
 يارى كردن البجم شاد
 شرن العنجم نار كردن
 السعادة تيك بخت
 شدن الزهاد زاهد
 شدن الشهود حاضر
 شدن الشهادة كلابى
 دادن سكوت شدن
 العرم العورى و يرتين
 اللبس ليشيدن اعطش

باب دوم صحیح ثلاثی مجرد بر وزن فعل يفعل و جمل النصر يارى كردن

نَصَرَ	يُنْصِرُ	نَصْرًا	نَصْرًا	نَصْرًا	نَصْرًا	نَصْرًا
كُنْصِرُ	كُنْصِرُ	كُنْصِرُ	كُنْصِرُ	كُنْصِرُ	كُنْصِرُ	كُنْصِرُ
لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ	لِيُنْصِرَ
مَنْصَرًا	مَنْصَرًا	مَنْصَرًا	مَنْصَرًا	مَنْصَرًا	مَنْصَرًا	مَنْصَرًا
مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ	مَنْصَرَاتٍ
أَنْصَرُ	أَنْصَرُ	أَنْصَرُ	أَنْصَرُ	أَنْصَرُ	أَنْصَرُ	أَنْصَرُ
أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ	أَنْصَرِينَ

باب سوم صحیح ثلاثی مجرد بر وزن فعل يفعل و جمل العلم دانستن

عَلِمَ	يَعْلَمُ	عِلْمًا	عِلْمًا	عِلْمًا	عِلْمًا	عِلْمًا
كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ	كُنْعِلْمُ
لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ	لِيَعْلَمَ
مَعْلَمًا	مَعْلَمًا	مَعْلَمًا	مَعْلَمًا	مَعْلَمًا	مَعْلَمًا	مَعْلَمًا
مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ	مَعْلَمَاتٍ
أَعْلَمُ	أَعْلَمُ	أَعْلَمُ	أَعْلَمُ	أَعْلَمُ	أَعْلَمُ	أَعْلَمُ
أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ	أَعْلَمِينَ

شدن الغلظتة كردن السخوط نرم رفتن الرضاع باغغش خوردن السبع باسكون شنيدن الطبع و الطاعة طبع كردن العرق فرق شدن الضحك و الضحك خنيدن البجل بجل كردن
 الحون و هوس شدن الفطن و لفظا تذكير شرن العلى شكار شدن العنم نزوا شدن السن زبان آوردن العصب كياه جريدن العلب مركبة و حزين شدن العقهه رافقن افكاهة
 باغغش نوش شدن ١٢ تلج المصادر -

له هذا وتعلق بانه يتم السباح والساحة سخاوت كرون الشرح يدير كرون الطوطم بتكديت افتم شدون وكلم كرون المغضو سوا كرون الفلج شكا قن القبح فزيم كرون
 التبع كرام يار شيدن الملح واللمحان تكريبتن الدرع ستون المس سورن برشة دست الساحة بكر الميزمين يهودن الترم آب شيدن ازجاه النصح والتصاحا
 بالفتح والنصاحية والتصرح نصبت كرون الجحد لاجود انكار كرون السعد والعود **بسم** ما يوشن المهد كتر ايدن القنذير بان زدن اللجود والذبح

باب چهارم صحیح ثلاثی مجرد و وزن فعل یفعل چول اُمْنَعُ بازداشتن

مَنْعَهُ	يَمْنَعُ	مَنْعًا	فَهُوَ مَانِعٌ	وَمُنْعٌ	يَمْنَعُ	مَنْعًا	فَذَلِكَ مَمْنُوعٌ
لَمْ يَمْنَعْ	لَمْ يَمْنَعْ	لَا يَمْنَعُ	لَا يَمْنَعُ	لَنْ يَمْنَعَ	لَنْ يَمْنَعَ	إِمْنَعٌ	لِئَمْنَعُ
يَمْنَعُ	يَمْنَعُ	لَا يَمْنَعُ	لَا يَمْنَعُ	لَا يَمْنَعُ	لَا يَمْنَعُ	مَمْنَعٌ	مَمْنَعَانِ
مَمَانِعٌ	مُمْنِعٌ	وَالْأَلَمْنَعُ	مَمْنَعٌ	مَمْنَعَانِ	مَمَانِعٌ	مَمْنِعٌ	مَمْنَعَةٌ
مَمْنَعَانِ	مَمَانِعٌ	مَمْنِعَةٌ	مَمَانِعٌ	مَمْنَعَانِ	مَمَانِعٌ	مَمْنِعٌ	مَمْنِعَةٌ
أَفْعَلُ التَّفْضِيلِ	أَمْنَعُ	أَمْنَعَانِ	أَمْنَعُونَ	أَمَانِعٌ	وَأَمْنِعٌ	وَأَمْنِعٌ	وَأَمْنِعٌ
مَمْنِعَانِ	مَمْنِعَاتٌ	وَمَمْنِعِي	وَمَمْنِعِي	وَمَمْنِعِي	وَمَمْنِعِي	وَمَمْنِعِي	وَمَمْنِعِي

دور كرون الدخوس
 نور اشدن الزهور دور
 شدن السحر جادو كرون
 الجنس تباكر دن اوش
 ليزدن القحوط بازداشتن
 بارل العنم بازداشتن
 از كلت زاولدن چر ب
 النقم سور كرون اللقم
 كوشت اول الوهن
 كرو كرون اللقم فزيم
 كرون المعن آز مودن
 الجهد بريشتا في زدن
 له الحية بالكر الفتح
 حسان بالكر شيدن
 عم كفا و كذا ايضاً
 والثاني شاذ لان كل
 فعل كان ماضية كرو
 فمتقبله مقدم اجاب

باب پنجم صحیح ثلاثی مجرد و وزن فعل یفعل چول اَحْسِبَانِ پنداشتن

حَسِبَ	يَحْسِبُ	حِسَابًا	فَهُوَ حَسِيبٌ	وَحِسْبٌ	يَحْسِبُ	حِسَابًا	فَذَلِكَ مَحْسُوبٌ
لَمْ يَحْسِبْ	لَمْ يَحْسِبْ	لَا يَحْسِبُ	لَا يَحْسِبُ	لَنْ يَحْسِبَ	لَنْ يَحْسِبَ	إِحْسِبٌ	لِإِحْسِبِ
يَحْسِبُ	يَحْسِبُ	لَا يَحْسِبُ	لَا يَحْسِبُ	لَا يَحْسِبُ	لَا يَحْسِبُ	مَحْسِبٌ	مَحْسِبَانِ
مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَةٌ	وَالْأَلْحَسِبُ	مَحْسِبٌ	مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَةٌ	مَحْسِبٌ	مَحْسِبَةٌ
مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَاتٌ	وَالْحَسِبِي	مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَاتٌ	مَحْسِبٌ	مَحْسِبَةٌ
أَفْعَلُ التَّفْضِيلِ	أَحْسِبُ	أَحْسِبَانِ	أَحْسِبُونَ	أَحْسِبَانِ	وَأَحْسِبٌ	وَأَحْسِبٌ	وَأَحْسِبٌ
مَحْسِبَانِ	مَحْسِبَاتٌ	وَمَحْسِبِي	وَمَحْسِبِي	وَمَحْسِبِي	وَمَحْسِبِي	وَمَحْسِبِي	وَمَحْسِبِي

نحو علم الاربعة
 اخرج جاء فاذ
 قان احسب يحسب و
 يبس يبس ويش
 يبس نعم نعم هذا
 في الهم من ابابن
 وفي العقل كلاهما
 بالكر مثل وقت
 يقن وقت يقن وقت
 يقن وقت يقن وقت
 وقت يرت وقت يرت
 وفي على اخرج ايضاً
 نومة فزيم بازداشتن
 عجم بقومهم كذا

عم كفا) مركبة من باين وهو فعل ماض على كرها وهو شاذ اخرج ايضاً ناضل ماضى يقن وهو افضل كذا في لغة فقه واشترى ايضاً مركبة من باين وهو افضل يقن
 كذا في) وهو شاذ لا نظيره قال يجره هذا على ايضا يجر على اللعين قال وكذلك نعم نعم وقت سموت وكذا تكاد اخرج

عنه شرف بالتحريك بلدي على بلدي بزرگ بزرگ رشده (عنه بضمها) صرح الشرف بزرگ رشده ۱۲ تلج المصادر متعلق بان فعل
 يفعل - الرطوبة ترشدان الصعوبة وشوارشدان الصلابة سحمت شدان الفضاء فراخ شدان الصغر ورشدان العسر
 والعموس وشوارشدان القصي کوتاه شدان (۳۱) الكبار بزرگ شدان الكثرة بياشدان الرفع بلنشدان السرم
 زدو شدان -

باب ششم صحیح ثلاثی مجرد بر وزن فعل یفعل یقول الشرف بزرگ شدان

شَرَفٌ	يَشْرُفُ	شَرَفًا	شَرَفِيٌّ	وَشَرَفِيٌّ	وَشَرَفِيٌّ	وَشَرَفِيٌّ	وَشَرَفِيٌّ
كَمِيشْرُفٌ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ	كَمِيشْرُفِيٌّ
لَيْشْرُفٌ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ	لَيْشْرُفِيٌّ
مِشْرَافٌ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ	وَمِشْرَافِيٌّ
مِشْرَافَانِ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ	مِشْرَافَانِيٌّ
أَشْرَفٌ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ	أَشْرَفَانِيٌّ
شَرَفِيَّاتٌ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ	شَرَفِيٌّ

* اوزان صفت مشبیه * اوزان مبالغه *

فَعْلٌ	صَعْبٌ	سَخْتُ	فَعُولٌ	رَعُوفٌ	مِهْرَبَانٌ	فَعِيلٌ	حَدِيدٌ	بِيار ترسان
فَعْلٌ	صَفْرٌ	خَالِيٌ	فَعَالٌ	جَبَانٌ	بَزْدَلٌ	فَعِيلٌ	رَجِيمٌ	بِيار مهربان
فَعْلٌ	صَلْبٌ	مَحْكَمٌ	فَعَالٌ	هَجَانٌ	لَنْ كَرِيمٌ	فَعُولٌ	ضَرُوفٌ	بِيار ضارب
فَعْلٌ	حَسْبٌ	نَيْكٌ	فَعَالٌ	شَجَاعٌ	وَلِيْر مِهْرَبَانٌ	فَعَالٌ	قَطَاعٌ	بِيار قطع كننده
فَعْلٌ	خَشِنٌ	سَخْتُ	فَعَالٌ	بَرَأَى	دَرِغنده	فَعَالٌ	ضَرَابٌ	بِيار زرنده
فَعْلٌ	تَدَسٌ	مَرْد زِيرِكٌ	فَعَالٌ	كَبَلٌ	بِس بزرگ	مَفْعَلٌ	مَجْزَمٌ	بِيار قطع كننده
فَعْلٌ	دِيمٌ	بِلَان بِيار بازنه	فَعْلٌ	عَطَشٌ	زَنَشْد	مَفْعَالٌ	مَجْزَامٌ	بِيار قطع كننده
فَعْلٌ	بِلِزٌ	بزرگ	فَعْلٌ	مُحَبَلٌ	لَنْ بار بار	مَفْعِيلٌ	مَنْطِقٌ	بِيار سخن گوئی
فَعْلٌ	حُكْمٌ	بِيار خور	فَعْلٌ	حَيْدِيٌّ	يَقَالُ حَرَجِيٌّ	فَعِيلٌ	شَرِيْبٌ	بِيار زنده
فَعْلٌ	جُنُبٌ	مَرْد ناپاک	فَعْلَانٌ	عَطَشَانٌ	مَرِئَشْد	فَعْلَةٌ	عُحْكَةٌ	بِيار ضامک
أَفْعَلٌ	أَبْيَضٌ	سَفِيدٌ	فَعْلَانٌ	عَرِيَانٌ	مَرِوَرِيْبَه	فَعْلٌ	قَلْبٌ	بِيار قالب
فَعِيلٌ	جَبِيْدٌ	نَيْكٌ	فَعْلَانٌ	حَيَوَانٌ	جَانْدَارٌ	فَعَالَةٌ	عَلَامَةٌ	بِيار دانا
فَاعِلٌ	هَامِرٌ	بَارِكٌ نَدَامٌ	فَعْلَاءٌ	سَحْرَاءٌ	سَرخ زَن	فَعُولَةٌ	حَدِوَقَةٌ	بِيار حدائق
فَعِيلٌ	رَجِيمٌ	مِهْرَبَانٌ	فَعْلَاءٌ	عَشْرَاءٌ	زَهْدَةٌ مَرِئَشْتَانَةٌ	*	*	*

السعادة تكونه
 الشجاعة ليرشدان
 الشناعة زشت شدان
 الكفاية فرمايشدان
 الظرف وانظرافه
 زيرك شدان لظفاة
 پاک شدان التهاكة
 ليرشدان الجمال خوب
 شدان السهولة نرم
 شدان الحلم بهر بار
 شدان السقم بيار شدان
 الغنومة تازك شدان
 الخشونة زشت شدان
 السمق كندم كوند شدان
 العودة كلكول شدان
 ۱۲ تاج المصادر -
له
 فائده اوزان صفت
 مشبه دو صد چهل
 آمده اند ۱۲ منه
له
 حار حار يعني افتمجين
 لانه يحمي عن طلبه
 للشاشه ۱۲ صرح
له
 جيد اصل جنود
 به وزن فاعيل
 بود و اوزا يابدين
 كوند بعه يار اوريا
 اذ قام كوند ۱۲ افتم
له حيوان

بفتحات مصدر است بجهت زنده بودن و زنده گانی و بجهت جاندار مجاز است قاریان بهر دو معنی بیشتر بكون ثانی استعمال کنند قییل
 بالتحريك بجهت حیات است و بفتح اول و سکون ثانی صفت مشبیه است ۱۲ غیایات اللغات ؛

(ضمیمہ بقیہ حواشی ۲۸)

۳۰ بھریاں بیگویند کہ اہل وزن اسم آلہ مفعل
 است. واما مفعال و مفعلة پس ہر دو فرع
 مفعل است زیرا کہ مزید فیہ فرع مجر و میشود
 و نزد اہم سکا کی اہل وزن اسم آلہ مفعال
 است و مفعل مختصراوست کہ الف ابلاعن
 حذف کردند در مفعلة تا عوض الف
 محذوف زائد کردہ شد و ازین جا است کہ در
 مفعول مفعولة و امثال آن تعلیل یقال
 نہ کہ در اصل مفعول است و آنجا وقوع
 ساکن بعد و او مانع تعلیل یا ذہے میشود و شیخ
 ابن حاجب گفتہ کہ صیغہ مطروہ اسم آلہ مفعل
 و مفعال است و اما مفعلة بتا پس سماعی است
 و کثر آیدہ است اسم آلہ بر وزن فعال بکسر فاء

سواد لے آچی بدان رزادیم را بدوزند کہ انی منہتی
 الارب. ایضا اسم آلہ بر وزن مفعل و مفعال
 مفعلة مے آید چون محلب و مفتاح و
 مکسبة بدانکہ اسم آلہ از غیر ثلاثی مجرئی آید از ثلاثی
 مجرد بغیر ازین صیغہ نیست آنچه مخالف دست شاذ
 است اسم آلہ را در صیغہ است چون مضرب یک
 آلہ زدن مضربان دو آلہ زدن تا آخر ۱۲ شرح
 صرف بہائی. بدانکہ اسم تفعیل از باب ثلاثی
 مزید فیہ رباعی مطلقا با اتصال لفظ أشد یا اکثر
 یا مصدر آن باب مے آید چون أشد اکراما
 أشد انصافا. اکثر انصافا. أشد
 اجتنابا. اکثر اجتنابا. أشد و حرجا
 اکثر و حرجا و غیرہ. کذا فی
 نوادر الوصول ۱۲

شَدَّ الْعَرَفَ

فِي فِرَّةِ الصَّبْرِ

تألیف
 الأستاذ الشیخ أحمد الخلالی
 أستاذ العلوم القرآنیة بدارالعلوم
 وأحد علماء الأزهر الشریف رحمة الله

قدینین کنجانشہ

مقابل آراغ باغ کراچی